

การปรับตัวเพื่อเข้าสู่สังคมผู้สูงอายุในประเทศไทย Adaptation for the Aging Society in Thailand

เลิศวัลลภ ศรีษะพลภูสิตธิ¹ และ ธมนพัชร ศรีษะพลภูสิตธิ²
Lertwanlop Srisaphonphusitti¹ and Thamonphat Srisaphonphusitti²

บทคัดย่อ (Abstract)

บทความนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อนำเสนอสถานการณ์การปรับตัวเพื่อเข้าสู่สังคมผู้สูงอายุในช่วงเวลาที่มีการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างประชากรเข้าสู่สังคมผู้สูงอายุในประเทศไทย เนื่องจากเล็งเห็นว่าผู้สูงอายุเหล่านี้มีแนวโน้มที่จะเพิ่มจำนวนมากขึ้นในสังคมสูงวัยของประเทศไทย ทั้งนี้ยังเป็นประเด็นที่ได้รับความสนใจมากทั้งในระดับชาติและในระดับโลกที่ควรทำการศึกษาเพื่อให้ได้องค์ความรู้ที่เหมาะสมต่อการนำไปใช้ประโยชน์ในการวางแผนเพื่อยกระดับความสุขของสังคมผู้สูงอายุต่อไป จากการศึกษาพบว่า ประเทศไทยอยู่ระหว่างการเปลี่ยนแปลงทางประชากรอย่างรวดเร็ว โดยเฉพาะโครงสร้างอายุของประชากร โดยมีสัดส่วนเพิ่มขึ้นของประชากรวัย 60 ปีขึ้นไป และผู้สูงอายุในครอบครัวสูงวัยในประเทศไทยส่วนใหญ่มิมีความสุขดี ทั้งทางสุขภาพกายและสุขภาพใจ แต่อย่างไรก็ตาม พบว่า ผู้สูงอายุส่วนใหญ่มีความสุขทางด้านเศรษฐกิจค่อนข้างต่ำเนื่องจากมีปัญหาเรื่องรายได้และความมั่นคงทางการเงิน ขาดเงินออม ขาดรายได้ที่สม่ำเสมอ ดังนั้น การที่จะยกระดับความสุขให้แก่ผู้สูงอายุจำเป็นต้องสนับสนุนทางด้านเศรษฐกิจก่อนอันดับแรก การสร้างรายได้ที่ยั่งยืน ส่งเสริมการออม และที่สำคัญควรลดภาระหนี้สิน เป็นต้น

คำสำคัญ (Keywords): การปรับตัว, ความสุข, สังคมผู้สูงอายุ

Abstract

The objective of this article was to present the elderly people' adapting situation to their society during the change of population structure in the elderly society in Thailand, seeing that these elderly people had an increasing tendency. Also, it was an issue of high interest, both at national and international levels, necessary for the study to gain knowledge and suitable for the use in planning to raise the elderly society's happiness level. From the findings, Thailand was in the course of the rapid change of population, especially the population's age structure

¹คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏสุรินทร์

Faculty of Education, Surin Rajabhat University

²คณะวิทยาการจัดการ มหาวิทยาลัยราชภัฏสุรินทร์

Faculty of Management Science, Surin Rajabhat University

with an increasing proportion of population, 60 years of age and over, and most of the elderly people in their families were happy, both physically and mentally. However, these elderly people' economy was at low level of happiness owing to their income problem, including monetary stability because lack of savings and lack of regular income. Therefore, in order to raise their happiness level, the economic support for them should be done first by creating sustainable income, promoting savings, and significantly, reducing their debt condition.

Keywords : Adaptation, Happiness, Aging society

บทนำ (Introduction)

การเปลี่ยนแปลงโครงสร้างประชากรเข้าสู่สังคมผู้สูงอายุ เป็นประเด็นที่ได้รับความสนใจมากทั้งในระดับชาติและในระดับโลก เพราะมีผลกระทบอย่างกว้างขวางทั้งในระดับมหภาค ได้แก่ ผลต่อผลผลิตมวลรวมของประเทศ (GDP) รายได้ต่อหัวของประชากร การออมและการลงทุนงบประมาณของรัฐบาล การจ้างงานและผลิตภาพของแรงงาน และในระดับจุลภาค ได้แก่ ผลต่อตลาดผลิตภัณฑ์และบริการด้านต่าง ๆ โดยเฉพาะด้านการเงินและด้านสุขภาพ การเตรียมพร้อมเพื่อรับการเปลี่ยนแปลงดังกล่าวต้องเริ่มตั้งแต่บัดนี้ เพราะมาตรการเกือบทุกอย่างล้วนต้องใช้เวลาในการดำเนินการทั้งสิ้น ประเทศไทยกำลังก้าวเข้าสู่สังคมผู้สูงอายุ โดยคาดว่าอีก 20 ปีข้างหน้า ประเทศไทยจะเป็นสังคมสูงวัยระดับสุดยอด คือ มีสัดส่วนประชากรผู้สูงอายุ 65 ปีขึ้นไป คิดเป็นร้อยละ 20 ขึ้นไป หรืออาจกล่าวได้ว่าในปี 2564 ประเทศไทยจะกลายเป็น “สังคมสูงวัยอย่างสมบูรณ์ (Age Society)” และจากนั้นอีกเพียง 10 ปี ประเทศไทยจะกลายเป็น “สังคมสูงวัยระดับสุดยอด” ความหมายเกี่ยวกับผู้สูงอายุ ด้านสังคมวิทยากำหนดว่า ผู้สูงอายุเป็นผู้มีอายุมากจน ถึงขั้นให้สังคมอนุเคราะห์มากกว่าที่จะอนุเคราะห์สังคม ด้านกฎหมาย กำหนดว่าผู้ที่มีอายุ 60 ปีบริบูรณ์ เข้าสู่ชราภาพ ต้องปลดเกษียณตามพระราชบัญญัติข้าราชการพลเรือน ด้านสรีรวิทยา กำหนดที่กระบวนการเข้าสู่วัยชราเริ่มตั้งแต่อายุประมาณ 20 ปี และคนจะเข้าถึงวัยชราแท้จริงตามหลักสรีรวิทยาจะช้าเร็วผิดกันตามสภาวะแวดล้อมและพฤติกรรมของแต่ละคน ส่วนทางด้านจิตวิทยา กำหนดว่าสามารถสังเกตพฤติกรรมได้ว่าเป็นพฤติกรรมของผู้สูงอายุ เช่น มือสั่นน้อย ๆ จำได้ยาก หลงลืมง่าย ช่วงความสนใจน้อยลง จิตใจสงบน้อยลง เป็นห่วงกังวลมากขึ้น จดจำในการกระทำเล็กๆ น้อยๆ เสถียรภาพทางอารมณ์น้อยลง หงุดหงิดบ่อยขึ้นและหงุดหงิดในเรื่องที่ไร้สาระ นอนหลับได้น้อยลง การศึกษาผู้สูงอายุแต่ละสังคมจะแตกต่างกันออกไป ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับอายุโดยเฉลี่ยของการทำงานหรือสภาพทางร่างกาย สภาพทางสังคมเศรษฐกิจและวัฒนธรรมของแต่ละประเทศจะเห็นว่า ความหมายเกี่ยวกับผู้สูงอายุมีความแตกต่างกันมาก ซึ่งพอสรุปได้ว่าผู้สูงอายุ คือ บุคคลที่มีอายุตั้งแต่ 60 ปีขึ้นไป มีสภาพร่างกายและจิตใจเปลี่ยนแปลงไปในทางที่เสื่อมถอย มีโอกาสเกิดโรคภัยไข้เจ็บได้ง่ายสมควรที่จะได้รับการดูแลช่วยเหลือ และยังถือว่าเป็นวัยที่เกษียณจากการทำงาน

สำหรับประเทศไทยกำหนดว่าเป็นผู้สูงอายุหรือไม่ โดยยึดตามเกณฑ์ที่องค์การอนามัยโลก และองค์การระหว่างประเทศได้ประชุมตกลงกันซึ่งนับอายุตามปฏิทินเป็นมาตรฐานสากล แบ่งเกณฑ์อายุ ตามสภาพของการมีอายุเพิ่มขึ้นคือ ผู้สูงอายุ (elderly people) เป็นผู้มีอายุระหว่าง 60-74 ปี คนชรา (Old) เป็นผู้มีอายุระหว่าง 75-90 ปี และคนชรามาก (Very old) เป็นผู้มีอายุ 90 ปีขึ้นไป กำหนดว่าเป็นผู้สูงอายุหรือไม่ โดยยึดตามเกณฑ์ที่องค์การอนามัยโลกและองค์การระหว่างประเทศได้ประชุมตกลงกันซึ่งนับอายุตามปฏิทินเป็นมาตรฐานสากล แบ่งเกณฑ์อายุ ตามสภาพของการมีอายุเพิ่มขึ้นดังนี้ ผู้สูงอายุ (Elderly) เป็นผู้มีอายุระหว่าง 60-74 ปี คนชรา (Old) เป็นผู้มีอายุระหว่าง 75-90 ปี และคนชรามาก (Very old) เป็นผู้มีอายุ 90 ปีขึ้นไป สังคมผู้สูงอายุองค์การสหประชาชาติได้ให้นิยามว่าประเทศใดมีประชากรอายุ 60 ปีขึ้นไปในสัดส่วนเกิน 10% หรือมีประชากรอายุ 65 ปีขึ้นไปเกิน 7% ของประชากรทั้งประเทศ ถือว่าประเทศนั้นได้ก้าวเข้าสู่สังคมผู้สูงอายุ (Aging Society) และจะเป็นสังคมผู้สูงอายุโดยสมบูรณ์ (Aged Society) เมื่อสัดส่วนประชากรที่มีอายุ 60 ปีเพิ่มเป็น 20% และอายุ 65 ปีขึ้นไป เพิ่มเป็น 14%

สำหรับประเทศไทยได้ก้าวเข้าสู่สังคมผู้สูงอายุตั้งแต่ปี 2548 คือ มีประชากรอายุ 60 ปีขึ้นไป 10.5% แนวโน้มในอนาคตที่เห็นได้ชัดเจน คือ ประชากรไทยจะมีอายุยิ่งสูงขึ้นไปอีก ในอีกเพียงไม่เกิน 20 ปีข้างหน้า ประชากร 1 ใน 5 จะเป็นผู้สูงอายุ และสัดส่วนจะยิ่งสูงขึ้นไปอีกหลังจากนี้ ทุกวันนี้ เราจะเริ่มรู้สึกได้ว่าในสังคมมีคนแก่เพิ่มมากขึ้นกว่าแต่ก่อน ขณะเดียวกันเด็กก็เริ่มลดน้อยลง ภาพที่เห็นเช่นนี้เป็นปรากฏการณ์ทางประชากรที่เกิดขึ้นจริงในประเทศไทย ในรอบ 20-30 ปีที่ผ่านมา ภาวะเจริญพันธุ์ของประชากรไทยลดต่ำลงมากและรวดเร็ว ตามหลักฐานการจดทะเบียนเกิด ในแต่ละปีจากทะเบียนราษฎรของกระทรวงมหาดไทย ในช่วง 20 ปี ตั้งแต่ พ.ศ. 2506 ถึง 2526 มีเด็กเกิดปีละเกินกว่าล้านคน อัตราเกิดช่วงนั้นสูงมากเกินกว่า 35 ต่อประชากร 1000 คน แต่หลังจากนั้น อัตราและจำนวนเด็กเกิดในประเทศก็ลดลงเรื่อย ๆ จนในปัจจุบันเมื่อปี 2553 อัตราเกิดได้ลดลงเหลือเพียง 13 ต่อประชากร 1000 คน และจำนวนเกิดได้ลดลงเหลือเพียง 7 แสน8 หมื่นคนเท่านั้น ในขณะที่ภาวะเจริญพันธุ์ของประชากรไทยลดลง อายุคาดเฉลี่ยของคนไทยก็ยืนยาวขึ้น เนื่องจากการพัฒนาประเทศด้านต่าง ๆ ทั้งด้านการแพทย์สาธารณสุข สุขภาพ เศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อมทำให้อัตราตายของประชากรไทยลดต่ำลงอย่างมากในทุกกลุ่มอายุ ปัจจุบันการตายก่อนอายุครบ 60 ปีของประชากรคิดเป็นร้อยละ 30 ในอนาคตการตายก่อนอายุครบ 60 ปี น่าจะเหลือเพียงร้อยละ 10 เท่านั้น อย่างไรก็ตาม เมื่อพิจารณางานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการปรับตัวเพื่อเข้าสู่สังคมผู้สูงอายุในประเทศไทยที่ก่อให้เกิดความอยู่ดีมีสุขของผู้สูงอายุในประเทศไทย กลับพบว่างานวิจัยส่วนใหญ่เน้นศึกษาความอยู่ดีมีสุขของผู้สูงอายุในเชิงพื้นที่ หรือ กลุ่มอาชีพ เช่น Thepsiri, P. (2012) ศึกษาคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุในตำบลทองหลาง อำเภอบ้านนา จังหวัดนครนายก Thammacharoen (2012) ศึกษาความอยู่ดีมีสุขของผู้สูงอายุในจังหวัดตัวอย่าง ชุมติเดช เจริญดอน และคณะศึกษาความอยู่ดีมีสุขของผู้สูงอายุในเขตที่อยู่อาศัยแห่งใดแห่งหนึ่ง และ Chesongneon and Kuhirunrat (2011) ศึกษาความอยู่ดีมีสุขของผู้สูงอายุตามอาชีพ

ลักษณะของการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างด้านประชากรในประเทศไทย

จากข้อมูลสำมะโนประชากรและเคหะปี 2553 ของสำนักงานสถิติแห่งชาติ ประเทศไทยมีประชากรทั้งสิ้น 63.8 ล้านคน โดยมีผู้สูงอายุประมาณร้อยละ 13.2 ผลการคาดประมาณประชากรไทยในระหว่างปี พ.ศ. 2553 – 2583 ของสำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ พบว่าจำนวนประชากรในประเทศไทยจะเพิ่มขึ้นเป็น 66.2 ล้านคนในปี พ.ศ. 2573 จากนั้นจะลดลงเป็น 63.9 ล้านคนในปี พ.ศ. 2583 ประชากรวัยแรงงาน (อายุ 15-59 ปี) และประชากรวัยเด็ก (อายุแรกเกิด – 14 ปี) มีสัดส่วนลดลงเป็นร้อยละ 55.1 และร้อยละ 12.8 ตามลำดับในปี พ.ศ. 2583 ในขณะที่สัดส่วนผู้สูงอายุจะเพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็วเป็นร้อยละ 32.1 เนื่องจากภาวะเจริญพันธุ์ของสตรีไทยลดต่ำลงอย่างมากและรวดเร็วอย่างต่อเนื่อง ประกอบกับพัฒนาการทางการแพทย์และนวัตกรรมทางวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีซึ่งอำนวยความสะดวกให้ประชากรมีอายุยืนยาว (Wongboonsin, 2016) ดังนั้น จะเห็นได้ว่าปัจจุบันประเทศไทยเริ่มมีลักษณะที่มีการเลี้ยงดูคนในครอบครัวแบบ 1 คนดูแลพ่อแม่ ปู่ย่า ตายายและทวด ดังนั้นสถานการณ์ที่คาดว่าจะเกิดขึ้นในอนาคตจึงน่าจะเป็นเรื่องของการวางแผนการลดจำนวนครอบครัวข้ามวัยเพื่อให้บุตรได้ใกล้ชิดกับพ่อแม่ ขณะเดียวกันก็เอื้อต่อการอยู่ร่วมกับปู่ย่าตายายไปด้วย

สังคมผู้สูงอายุ: ผลกระทบต่อการพัฒนาเศรษฐกิจของประเทศไทย

ถึงแม้ว่าประชากรทั้งหมดของประเทศไทยในปี พ.ศ. 2583 จะมีจำนวนใกล้เคียงกับเมื่อปี พ.ศ. 2553 (63.8 ล้านคน) แต่การลดจำนวนและสัดส่วนของประชากรวัยแรงงานจาก 42.7 ล้านคน (ร้อยละ 67) ในปี พ.ศ. 2553 เป็น 35.2 ล้านคน (ร้อยละ 55.1) ในปี พ.ศ. 2583 น่าจะส่งผลกระทบต่อปัจจัยการผลิตและการพัฒนาเศรษฐกิจของประเทศ โดยเฉพาะอย่างยิ่งเมื่อพิจารณาควบคู่กับประเด็นคุณภาพของกำลังแรงงานด้านวิทยาศาสตร์เทคโนโลยีและวิชาชีพในหลายสาขาวิชาที่สำคัญนอกเหนือจากภาพรวมของการขาดแคลนกำลังคนในเชิงคุณภาพ ความไม่สมดุลในตลาดแรงงานของกลุ่มผู้มีการศึกษา แรงงานไทยส่วนใหญ่ในระดับปริญญาตรีสำเร็จการศึกษาด้านสังคมศาสตร์ ถึงแม้ว่ามีการปรับตัวสูงขึ้นด้านการผลิตภาพแรงงานในช่วงที่ผ่านมาและพอจะดูแลผู้สูงอายุได้ระดับหนึ่ง แต่ในภาพรวมผลิตภาพแรงงานยังคงเพิ่มขึ้นช้าเมื่อเทียบกับประเทศเพื่อนบ้านและรายได้ไม่ได้สูงกว่าการบริโภคเท่าใดนัก ความจริงแล้วรายได้และการบริโภคควรจะห่างกันมากๆ เพื่อจะได้มีเงินออมสำหรับอนาคตของตนเอง รวมทั้งเกื้อหนุนกลุ่มประชากรที่อยู่ในวัยศึกษาและประชากรสูงวัย ซึ่งเป็นกลุ่มที่มีการบริโภคมกกว่ารายได้ ทำให้เกิดการขาดดุลรายได้การบริโภค โดยข้อมูลในปี พ.ศ. 2554 พบว่า ตลอดช่วงอายุของประชากรมีการขาดดุลรายได้ประมาณ 1.3 ล้านล้านบาท และปี พ.ศ. 2583 จะขาดดุลเพิ่มเป็น 1.8 ล้านล้านบาท กล่าวได้ว่า ตลอดช่วงอายุของคนไทยเราแต่ละคนจะติดลบหรือขาดดุลรายได้ประมาณ 27,000 บาทโดยเฉลี่ย

ความจำเป็นและความท้าทายในการรับมือสังคมสูงวัย

Wongboonsin (2016) กล่าวว่า ประชากรสูงวัยนั้นจัดว่าเป็น “วัยพึงพิง” โดยเฉพาะอย่างยิ่งในด้านงบประมาณที่ค่อนข้างสูงเกี่ยวกับการรักษาพยาบาลและการฟื้นฟูภายหลังจากการเจ็บป่วย เนื่องจากเป็นวัยที่มีอัตราการเจ็บป่วยและภาวะทุพพลภาพสูงกว่าวัยอื่น ดังนั้นการบรรลุเป้าหมายในการพัฒนาสังคมและความเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจของประเทศในอนาคตจึงไม่เพียงแต่การปรับตัวของครอบครัวหรือชุมชน บทบาทของภาครัฐนั้นว่ามีความจำเป็นอย่างยิ่งในการบริหารจัดการเพื่อให้ประเทศก้าวสู่โอกาสใหม่ของเศรษฐกิจอายุวัฒน์ และได้รับประโยชน์จากการเป็นสังคมสูงวัยที่มีสุขภาพดีหรือการปันผลอายุวัฒน์ โดยจะต้องมีมาตรการที่ดีเพื่อรองรับการเปลี่ยนแปลงสัดส่วนประชากรที่มีแนวโน้มของสัดส่วนผู้สูงอายุเพิ่มขึ้น อย่างไรก็ตาม การมีสุขภาพดีนั้นไม่จำกัดเพียงสุขภาพทางกาย หากยังครอบคลุมถึงมิติอื่นๆ ด้วย โดยเฉพาะอย่างยิ่งทางสมองและจิตใจ ปราศจากทุพพลภาพ จึงจะจัดว่าเป็นผู้สูงอายุที่ประสบความสำเร็จ ดังนั้นการเตรียมการเพื่อให้เป็นผู้สูงอายุที่มีสถานะสุขภาพดีจึงต้องเตรียมการตั้งแต่ก่อนวัยสูงอายุ ซึ่งนอกจากจะเป็นประโยชน์ต่อตนเองในระดับปัจเจกบุคคลแล้ว ยังเป็นการเอื้อต่อการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมของประเทศอีกด้วย นอกจากนี้ความมั่นคงทางการเงินในระดับครัวเรือนยังเป็นปัญหาหนึ่งที่สำคัญมากของประเทศ ความไม่มั่นคงทางการเงินตั้งแต่ก่อนเข้าสู่สังคมสูงวัยจะทวีปัญหามากยิ่งขึ้นในอนาคต เมื่อเป็นสังคมสูงวัยโดยสมบูรณ์ การจัดทำแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 12 เพื่อการขับเคลื่อนประเทศระหว่าง พ.ศ. 2560 – 2564 ได้เชื่อมโยงแผนยุทธศาสตร์ชาติในระยะ 20 ปีของรัฐบาล ซึ่งครอบคลุมหลายด้านรวมถึงการผลักดันให้ประเทศไทยหลุดพ้นจากกับดักประเทศรายได้ปานกลาง ท่ามกลางปัญหาท้าทายสำคัญในช่วงทศวรรษหน้าโดยเฉพาะการก้าวเข้าสู่สังคมสูงวัย ทั้งนี้ การนำอัตราพึ่งพิงมาพิจารณาผลกระทบต่อความเป็นไปทางเศรษฐกิจ ในกรณีของประเทศไทยคาดการณ์ทางเศรษฐกิจควรพิจารณาว่าจะทำอย่างไรให้ประชากรกลุ่มวัยเด็กที่กำลังเคลื่อนไปสู่วัยแรงงาน เป็นประชากรที่มีคุณภาพในอีก 20 ปี ข้างหน้า ซึ่งเป็นสิ่งที่ท้าทายมาก

ผลกระทบจากการเปลี่ยนผ่านสู่สังคมผู้สูงอายุ

จากข้อมูลของสถาบันวิจัยประชากรและสังคม มหาวิทยาลัยมหิดล ในปี 2555 พบว่าผู้สูงอายุของประเทศไทยที่มีอายุ 65 ปีขึ้นไป มีมากถึงร้อยละ 12.59 ซึ่งถือว่ามากที่สุดในประเทศอาเซียน นอกจากนี้ยังพบว่าความก้าวหน้าด้านการแพทย์และสาธารณสุขของประเทศไทย ทำให้อัตราการเกิดน้อยลงประชากรมีอายุยืนยาวมากขึ้นอีกด้วย โดยมีรายละเอียดดังนี้

1. ผลกระทบต่อภาครัฐจะเป็นอย่างไรถ้าจำนวนผู้สูงอายุมากขึ้น และมีช่วงอายุยาวนานขึ้น รัฐย่อมต้องมีภาระใช้จ่ายในเรื่องสวัสดิการสังคม เช่น การรักษาพยาบาลและการดูแลผู้สูงอายุมากขึ้นตามไปด้วย ดังนั้น รายได้ของรัฐซึ่งส่วนใหญ่มาจากการจัดเก็บภาษี ก็ต้องมีจำนวนที่เพียงพอกับรายจ่ายภาครัฐที่เพิ่มขึ้นด้วย ในขณะที่ถ้าสัดส่วนของประชากรวัยทำงานลดลง ก็อาจส่งผลกระทบต่อทำให้การจัดเก็บภาษีเงินได้บุคคลธรรมดาประเภทเงินเดือน และค่าจ้างลดลงด้วย ซึ่งจะทำให้เกิดความกดดันต่อฐานะการคลังภาครัฐมากยิ่งขึ้น

2. สัดส่วนผู้สูงอายุที่เพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็วส่งผลให้ลักษณะการพึ่งพิงทางเศรษฐกิจระหว่างประชากรวัยต่างๆ เปลี่ยนไป เดิมมีประชากรวัยเด็กที่ต้องพึ่งพิงประชากรวัยแรงงานมากกว่าผู้สูงอายุแต่ในอนาคตอันใกล้จะมีผู้สูงอายุที่ต้องพึ่งพิงประชากรวัยแรงงานมากกว่าเด็ก

3. ขณะที่แรงงานต้องรับภาระเลี้ยงดูผู้สูงอายุมากขึ้น จะส่งผลกระทบต่อการออมทั้งในระดับครัวเรือนและระดับประเทศ ผู้เกษียณอายุเองไม่มีรายได้ต้องนำเงินออมออกมาใช้ อีกประการหนึ่ง พ่อแม่รุ่นใหม่นิยมมีลูกน้อยลงหรือไม่เลย จึงไม่เห็นความจำเป็นต้องออมมาก ส่วนความต้องการลงทุนของประชาชนจะลดลงไปพร้อมกับการออมด้วย

4. ผลกระทบด้านแรงงานเกิดจากสมรรถนะทางกายภาพที่ลดลงเมื่ออายุมากขึ้น ทำให้ประสิทธิภาพในการทำงานลดลง ผลผลิตภาพแรงงานสามารถเพิ่มให้สูงขึ้นได้โดยการพัฒนาคุณภาพแรงงาน ทั้งโดยตรงผ่านการศึกษา การฝึกอบรม การสร้างแรงจูงใจ และโดยผ่านการบริหารจัดการที่ดี รวมทั้งการปรับปรุงประสิทธิภาพและความก้าวหน้าของเทคโนโลยี นำเข้าแรงงานฝีมือจากต่างประเทศหรือขยายเกณฑ์การเกษียณอายุเป็น 65 ปี หรือ 70 ปีก็ช่วยบรรเทาผลกระทบได้

ส่วนทางด้านสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัยได้ศึกษา ผลกระทบของสังคมผู้สูงอายุต่อเศรษฐกิจของประเทศไทยมีประเด็นหลัก 3 ประเด็น คือ

1. สถานการณ์ด้านประชากรของประเทศ จะเห็นได้ว่าโครงสร้างอายุประชากรของประเทศไทยได้เปลี่ยนจากเดิมที่เป็นรูปทรงคล้ายพีระมิดฐานกว้าง มาเป็นรูปคล้ายหงส์เหลี่ยม เพราะปัจจุบันมีสัดส่วนประชากรวัยกลางคนค่อนข้างสูง สาเหตุเนื่องจากอัตราการเกิดลดลงอย่างต่อเนื่อง ทำให้อัตราเจริญพันธุ์ต่ำกว่าระดับทดแทน ขณะที่อัตราการเสียชีวิตลดลงเพราะการพัฒนาทางสาธารณสุขที่ดีขึ้น ทำให้แนวโน้มประชากรมีอายุยืนขึ้น การที่ประชากรสูงอายุเพิ่มขึ้น ขณะที่อัตราการเกิดทดแทนลดลง ทำให้สัดส่วนของผู้ที่อยู่ในวัยพึ่งพิงวัยทำงานเพิ่มสูงขึ้น เป็นผลให้ประชาชนที่อยู่ในวัยทำงานต้องทำงานมากขึ้นเพื่อปันผล หาเลี้ยงประชากรวัยพึ่งพิง คาดว่า ในปี พ.ศ. 2573 จะมีผู้สูงอายุ (ที่ไม่ได้ทำงาน) ต่อประชากรวัยทำงาน ในสัดส่วน 1:4 คน

2. ผลต่อเศรษฐกิจในเชิงมหภาค ประชากรในประเทศที่มีอัตราการเกิดต่ำมีผลต่อการเติบโตของรายได้ประชาชาติ (GDP) โดยจะทำให้ GDP ต่อหัวของคนในประเทศเพิ่มขึ้น ซึ่งจะส่งผลกระทบต่อแนวโน้มการขยายตัวทางเศรษฐกิจ เพราะภาวะการขาดแคลนแรงงานทำให้ค่าแรงมีแนวโน้มปรับตัวสูงขึ้นและก่อให้เกิดแรงกดดันด้านเงินเฟ้อได้ความสัมพันธ์ระหว่างสังคมผู้สูงอายุกับระดับการใช้จ่ายเพื่อการบริโภคภาคครัวเรือนขึ้นอยู่กับรายได้ของบุคคลเป็นหลัก สังคมที่ผู้สูงอายุมีรายได้ไม่เพียงพอต่อการยังชีพและมีฐานะยากจนการบริโภคของประเทศไทยก็มีแนวโน้มชะลอตัวลง

3. ผลกระทบต่อแรงงานและภาคการผลิตของประเทศ สังคมผู้สูงอายุมีผลต่อภาคการผลิตของประเทศ 2 ทาง คือด้านอุปสงค์ เนื่องจากรูปแบบการบริโภคของผู้สูงอายุแตกต่างจากวัยทำงาน ทำให้เกิดความต้องการบริโภคสินค้าที่แตกต่างออกไปด้านอุปทาน สังคมผู้สูงอายุอาจนำไปสู่ปัญหาการขาดแคลนแรงงานในภาคการผลิต เนื่องจากอัตราการเกิดต่ำ ทำให้กำลังแรงงานในอนาคตลดลง โดยเฉพาะในภาคการเกษตร ภาคการค้า และบริการภาวะขาดแคลนแรงงานและ

แนวโน้มค่าแรงที่สูงขึ้น ทำให้ภาคอุตสาหกรรมการผลิตที่ต้องใช้แรงงานเข้มข้น สูญเสียความสามารถในการแข่งขัน

แนวคิดทฤษฎีทางสังคมศาสตร์ที่เกี่ยวกับสังคมผู้สูงอายุ

ทฤษฎีทางสังคมเป็นทฤษฎีที่กล่าวถึงแนวโน้มบทบาท สัมพันธภาพ และการปรับตัวในสังคมของผู้สูงอายุ ซึ่งพยายามวิเคราะห์สาเหตุที่ทำให้ผู้สูงอายุต้องมีการเปลี่ยนแปลงสถานภาพทางสังคมไป และพยายามที่จะช่วยให้ผู้สูงอายุมีการดำรงชีวิตอยู่ในสังคมได้อย่างมีความสุข มีแนวคิดที่น่าสนใจ ได้แก่

1. ทฤษฎีกิจกรรม (Activity Theory) พัฒนาขึ้นโดย Robert Havighurst 1960 ได้อธิบายถึงสถานภาพทางสังคมของผู้สูงอายุ ซึ่งเน้นความสัมพันธ์ในทางบวก ระหว่างการปฏิบัติกิจกรรมกับความพึงพอใจในชีวิตของผู้สูงอายุ กล่าวคือเมื่อบุคคลมีอายุมากขึ้น สถานภาพและบทบาททางสังคมจะลดลง แต่บุคคลยังมีความต้องการทางสังคมเหมือนบุคคลในวัยกลางคน ซึ่งทฤษฎีนี้เชื่อว่า ผู้สูงอายุมีความต้องการที่จะเข้าร่วมกิจกรรม เพื่อความสุขและการมีชีวิตที่ดีเช่นเดียวกับวัยผู้ใหญ่ และสามารถเข้าร่วมกิจกรรมที่ตนเองสนใจได้ สำหรับคำว่ากิจกรรมตามแนวคิดนี้หมายถึง กิจกรรมต่าง ๆ นอกเหนือจากกิจกรรมที่บุคคลปฏิบัติต่อตนเอง นั่นคือกิจกรรมที่บุคคลปฏิบัติต่อเพื่อนฝูง ต่อสังคม หรือชุมชน ซึ่งกิจกรรมต่าง ๆ ที่ผู้สูงอายุปฏิบัติจะทำให้รู้สึกว่าการตนเองยังมีคุณค่า และเป็นประโยชน์ต่อสังคม สารของทฤษฎีนี้อธิบายได้ว่า การมีกิจกรรมต่อสังคมของผู้สูงอายุจะมีความสัมพันธ์กับความพึงพอใจในชีวิตของผู้สูงอายุ ดังนั้น การมีกิจกรรมที่พอเหมาะกับวัยของผู้สูงอายุจึงเป็นสิ่งที่มีความสำคัญและจำเป็น การจัดกิจกรรมให้เหมาะสมกับ ผู้สูงอายุควรคำนึงถึงปัจจัยต่อไปนี้ สภาพสังคมปัจจุบันที่ทันสมัย และเปลี่ยนแปลงไป (Modernization Perspective) เป็นปัจจัยซึ่งว่าด้วยบทบาทของคนในสังคมเปลี่ยนแปลงไปอาจทำให้ผู้สูงอายุก้าวตามไปไม่ทัน การเชื่อมโยงบุคคลแต่ละวัยแต่ละยุค (Intergeneration Linkages) เป็นปัจจัยที่สนใจเกี่ยวกับการเปลี่ยนแปลงและประสบการณ์ชีวิตของคนเมื่ออายุมากขึ้น ซึ่งอาจมีความแตกต่างกันระหว่างคนในวัยเดียวกันแต่คนละยุคสมัย

นอกจากนี้ทฤษฎีกิจกรรมยังเชื่อว่า ผู้สูงอายุจะมีความสุข ความพึงพอใจในชีวิตเมื่อได้ทำกิจกรรมต่อเนื่องจากที่เคยทำมาในอดีต จนเป็นวิถีชีวิตในปัจจุบัน สำหรับกิจกรรมนั้น แบ่งออกเป็น 3 ประเภท ได้แก่ กิจกรรมที่ไม่มีรูปแบบ (Informal activity) กิจกรรมที่มีรูปแบบ (formal activity) กิจกรรมที่ทำตามลำพัง หรือทำคนเดียว (Solitary) ซึ่งกิจกรรมแต่ละประเภทมีลักษณะดังนี้ เช่น กิจกรรมที่ไม่มีรูปแบบ (Informal activity) กิจกรรมนี้มีลักษณะเป็นกิจกรรมของผู้สูงอายุที่เกี่ยวข้องกับบุคคลอื่นทั้งในครอบครัวและสังคม ไม่มีการกำหนดรูปแบบเวลา การปฏิบัติที่แน่นอนชัดเจน กิจกรรมเหล่านี้ส่วนใหญ่ผู้สูงอายุปฏิบัติร่วมกับสมาชิกในครอบครัวหรือผู้ใกล้ชิดอื่น เช่น ญาติ เพื่อน เพื่อนบ้าน เป็นกิจกรรมที่อาจเกิดขึ้นได้ตลอดเวลาขึ้นอยู่กับภาวะสุขภาพกาย จิต สังคม มีพื้นฐานมาจากพฤติกรรมที่ช่วยเหลือซึ่งกันและกัน นอกจากนี้ระยะทางความใกล้ชิดกันในเรื่องบ้านที่อยู่อาศัยมีผลต่อการร่วมกิจกรรม กล่าวคือ คนที่อาศัยอยู่บ้านใกล้กันจะมีกิจกรรมร่วมกันมากกว่า

คนที่อาศัยอยู่บ้านที่ห่างไกลกัน มีการนัดพบสังสรรค์กัน มีกิจกรรมนันทนาการในกลุ่มเดิมเสมอ มีการท่องเที่ยวร่วมกัน นอกจากนี้ยังมีการทำงานฝีมือเพื่อประโยชน์ทางเศรษฐกิจของครอบครัว กิจกรรมที่ไม่มีรูปแบบนี้ให้ประโยชน์ทั้งผู้สูงอายุและครอบครัว กิจกรรมที่มีรูปแบบ (formal activity) กิจกรรมนี้เป็นกิจกรรมที่ผู้สูงอายุเข้าร่วมในองค์กร เช่น สมาคม ชมรมหรือกลุ่มต่าง ๆ รูปแบบของกิจกรรมจะชัดเจน ซึ่งอาจกำหนดโดยผู้สูงอายุเอง หรือเจ้าหน้าที่ในองค์กรนั้น ๆ เป็นกิจกรรมภายนอกครอบครัวซึ่งผู้สูงอายุจะมีปฏิสัมพันธ์กับบุคคลอื่นในสังคม และผู้สูงอายุที่เข้าร่วมกิจกรรมจะต้องปฏิบัติตามกฎระเบียบข้อบังคับขององค์กรนั้น ๆ กิจกรรมต่าง ๆ ถูกจัดขึ้นเพื่อประโยชน์โดยตรงต่อผู้สูงอายุ ในสถานสงเคราะห์ผู้สูงอายุบางแห่ง กำหนดกิจกรรมที่ผู้สูงอายุให้ความสนใจร่วมด้วยมาก มี 6 ประเภทกิจกรรม ได้แก่ กิจกรรมอาชีพบำบัด (Occupation therapy) กิจกรรมนันทนาการบำบัด (Recreation therapy) กิจกรรมบำบัดด้วยหนังสือ (Biblio therapy) กิจกรรมทางศาสนา (Religion therapy) กิจกรรมอาสาสมัคร (Volunteering) กิจกรรมการออกกำลังกาย (Physical exercise) ในรายละเอียดของแต่ละกิจกรรมอาจแตกต่างกันบ้างในแต่ละสถานสงเคราะห์หรือศูนย์บริการผู้สูงอายุที่มาร่วมกิจกรรมและเจ้าหน้าที่ซึ่งอาจมีความสามารถ ความพร้อมและการสนับสนุนที่ต่างกัน กิจกรรมที่ทำตามลำพัง หรือทำคนเดียว (solitary) กิจกรรมนี้เป็นกิจกรรมที่ผู้สูงอายุสามารถทำได้ตามลำพังไม่ต้องมีปฏิสัมพันธ์กับบุคคลอื่น โดยธรรมชาติบุคคลอาจจะต้องการเวลาเพื่ออยู่คนเดียวตามลำพังอย่างสงบ และทำกิจกรรมที่ตนเองสนใจ พอใจอย่างเงียบ ๆ เช่น การทำงานอดิเรก การนอนพักผ่อน เป็นต้น ผู้สูงอายุจะได้ประโยชน์ สุขสบาย และความเพลิดเพลิน กล่าวโดยสรุปว่า ทฤษฎีกิจกรรมเป็นทฤษฎีที่เชื่อว่าผู้สูงอายุจะมีชีวิตเป็นสุขได้นั้น ควรมีกิจกรรมทางสังคมตามสมควร หรือมีกิจกรรมตามบทบาทของตนเองที่ดำรงอยู่ เช่น การมีงานอดิเรกทำ หรือการเป็นสมาชิกกลุ่มสมาคม

2. ทฤษฎีแยกตนเองหรือทฤษฎีการถอยห่าง (Disengagement Theory) เป็นทฤษฎีที่เกิดขึ้นครั้งแรกราวปี 1950 กล่าวถึงผู้สูงอายุเกี่ยวกับการถอยห่างออกจากสังคม โดย Elaine Cummings and William Henry ที่พิมพ์เผยแพร่เป็นครั้งแรกใน Growing old :The Process of Disengagement เมื่อปี 1961 มีใจความว่าผู้สูงอายุและสังคมจะลดบทบาทซึ่งกันและกัน อย่างค่อยเป็นค่อยไปตามความต้องการของร่างกายและไม่อาจหลีกเลี่ยงได้ เนื่องจากยอมรับว่าตนเองมีความสามารถลดลง สุขภาพเสื่อมลงจึงถอยหนีจากสังคมเพื่อลดความเครียดและรักษาพลังงาน พอใจกับการไม่เกี่ยวข้องกับสังคมต่อไป เพื่อถอนสภาพและบทบาทของตนให้แก่ชนรุ่นหลัง ซึ่งระยะแรกอาจมีความวิตกกังวลอยู่บ้างในบทบาทที่เปลี่ยนแปลงไปและค่อย ๆ ยอมรับการไม่เกี่ยวข้องกับสังคมต่อไปได้ในที่สุด อย่างไรก็ตาม ทฤษฎีนี้อธิบายโดยกล่าวด้วยว่าโดยปกติแล้วบุคคลจะพยายามผจญอยู่กับสังคมให้นานเท่าที่จะทำได้ เพื่อเป็นการรักษาสมดุลทั้งด้านร่างกาย จิตใจ และอารมณ์ ก่อนที่บทบาทของตนเองจะแคลงเมื่อมีอายุเพิ่มมากขึ้น โดยสรุปกระบวนการถอยห่างเป็นกระบวนการที่มีลักษณะเฉพาะดังนี้ เป็นกระบวนการพัฒนาอย่างค่อยเป็นค่อยไป เป็นสิ่งที่หลีกเลี่ยงไม่ได้ เป็นกระบวนการเปลี่ยนแปลงที่ผู้สูงอายุถึงพอใจเป็นสากลของทุกสังคม เป็นสิ่งที่เกิดขึ้นตามธรรมชาติ เพื่อรักษาสมดุลของมนุษย์ ปัจจัยที่มีผลต่อการถอยห่างของผู้สูงอายุ

ได้แก่ กระบวนการชราที่มีความแตกต่างกันของแต่ละบุคคล, สภาพสังคมและความเชื่อมโยงของอายุที่เพิ่มขึ้น จะเห็นได้ว่าทฤษฎีการถอยห่าง และทฤษฎีกิจกรรมจะมีความขัดแย้งกัน ซึ่ง Bernice Neugarten และคณะได้ศึกษาเพื่อหาข้อขัดแย้งทั้งสองทฤษฎีแล้วพบว่า การดำเนินชีวิตของผู้สูงอายุที่ประสบความสำเร็จ มีความสุข และมีกิจกรรม ร่วมกันนั้นขึ้นอยู่กับบุคลิกภาพและแบบแผนชีวิตของแต่ละบุคคลที่ผ่านมา ผู้ที่มีบทบาทในสังคมชอบเข้าร่วมกิจกรรมในสังคม ก็ต้องการที่จะร่วมกิจกรรมต่อไป ส่วนผู้ที่ชอบสันโดษไม่เคยมีบทบาทใดในสังคมมาก่อน ก็ย่อมที่จะแยกตัวเองออกจากสังคมเมื่ออายุมากขึ้น และได้เสนอแนวคิดใหม่เกี่ยวกับทฤษฎีความต่อเนื่อง (Continuity Theory)

3. ทฤษฎีความต่อเนื่อง (Continuity Theory) เป็นทฤษฎีที่พัฒนาขึ้นโดย Bernice Neugarten และคณะราวปี 1960 เพราะเหตุว่าทั้งทฤษฎีกิจกรรมและทฤษฎีการถอยห่างไม่เพียงพอที่จะอธิบายถึงความเปลี่ยนแปลงทางด้านสังคมของผู้สูงอายุได้ นักทฤษฎีกลุ่มนี้เชื่อใหม่ว่า การดำเนินชีวิตของผู้สูงอายุที่ประสบความสำเร็จนั้น ขึ้นอยู่กับบุคลิกภาพและแบบแผนชีวิตของแต่ละช่วงวัยที่ผ่านมาและมีปัจจัยอื่น ๆ ที่เข้ามาร่วมอธิบายได้แก่ แรงจูงใจ สถานภาพทางสังคม เศรษฐกิจและสังคม บุคลิกภาพ ความยืดหยุ่น ซึ่งสิ่งเหล่านี้เป็นปัจจัยความสำเร็จและความล้มเหลวในชีวิตบั้นปลายของผู้สูงอายุ

4. ทฤษฎีบทบาท (Role Theory) ทฤษฎีบทบาทเป็นทฤษฎีทางสังคมวิทยาโดยมีแนวคิดว่าบทบาท หมายถึง พฤติกรรมของบุคคลที่ประพฤติปฏิบัติจริง และพฤติกรรมที่ถูกคาดหวังจากคนอื่นตามสถานภาพหรือตำแหน่ง แนวคิดพื้นฐานสำคัญสำหรับการทำความเข้าใจทฤษฎีบทบาทมีสามประการได้แก่ ประการแรก การมองผู้อื่น บุคคลจะมองและวิเคราะห์สิ่งเร้าตัวผู้ก่อให้เกิดสิ่งเร้าและสถานการณ์ก่อนการเลือกตอบสนองที่เหมาะสม ซึ่งโดยปกติบุคคลจะไม่ตอบสนองต่อสิ่งเร้าในทันที ต่อมาประการที่สอง การมองภาพตนเอง บุคคลเกิดความรู้สึกบางอย่างภายหลังบุคคลนั้นเกิดจินตนาการภาพตนเองเมื่อปรากฏต่อสายตาผู้อื่นและจินตนาการว่า บุคคลอื่นจะตัดสินหรือประเมินภาพของตนอย่างไร และประการที่สาม การแสดงพฤติกรรมตามสถานการณ์ บุคคลจะประเมินสถานการณ์และบุคคลอื่น ๆ ในสถานการณ์ก่อนจะแสดงพฤติกรรมที่คิดว่าเหมาะสมกับสถานการณ์และการคาดหวังของบุคคลเหล่านั้น

บทบาทและสถานภาพของผู้สูงอายุไทย ในสังคมและวัฒนธรรมไทย มีสถานภาพสูงเป็นผู้ที่ได้รับการยกย่องนับถือ เป็นหลักชัย เป็นร่มโพธิ์ ร่มไทรของครอบครัว ผู้สูงอายุมีบทบาทสำคัญในการอบรมเลี้ยงดูบุตรหลาน เป็น ผู้ถ่ายทอดวิชาความรู้ ขนบธรรมเนียมประเพณี วิถีชีวิต และควบคุมการใช้จ่ายต่าง ๆ บ่อยครั้งที่ผู้สูงอายุต้องทำหน้าที่เป็นผู้นำพิธีกรรมทางศาสนา ปัจจุบันสังคมไทยเจริญก้าวหน้าทางด้านเทคโนโลยีมาก ทำให้คนไทยรับวัฒนธรรมต่างชาติของชาวตะวันตกเข้ามา โดยเฉพาะในเมืองใหญ่ ๆ ทั่วไปมีความทันสมัย สังคมไทยมีการเปลี่ยนแปลงไป มีลักษณะความเป็นเมืองที่มีประกอบทางด้านอุตสาหกรรม และด้านพาณิชยกรรม ซึ่งมีผลโดยตรงต่อวิถีชีวิตของผู้สูงอายุ ทั้งนี้ ผู้สูงอายุมีบทบาทเป็นผู้นำทางศิลปะ เป็นผู้นำในการอนุรักษ์และส่งเสริมศิลปวัฒนธรรม การเป็นผู้นำในการจัดการด้านพิธีกรรมต่าง ๆ และการเป็นผู้นำในการ

ปฏิบัติกิจกรรมทางศาสนาซึ่งเป็นเรื่องความสวยงาม ความรัก ความอดทน เช่น งานด้านจิตรกรรม ประติมากรรม สถาปัตยกรรม และอื่น ๆ งานเหล่านี้ เป็นงานที่ผู้สูงอายุมีความเหมาะสม และสามารถทำได้ในอนาคต ผู้สูงอายุที่เป็นผู้นำทางศิลปะ อาจจะมีพบในเขตเมืองมากกว่าในเขตชนบท ผู้สูงอายุมีบทบาทเป็นผู้นำด้านองค์กรสงเคราะห์ และสวัสดิการสังคม เนื่องจากผู้สูงอายุจัดว่าเป็นคลังของทรัพยากรมนุษย์ และสังคม เมื่อมีเวลามากขึ้นย่อมจะจัดกิจกรรมต่าง ๆ เพื่อประโยชน์ต่อส่วนรวมในรูปขององค์กรอาสาสมัคร โดยที่ผู้สูงอายุที่มีความพร้อม ไม่มีปัญหาในด้านการเงินย่อมมีอิสระต่อการทำกิจกรรมต่าง ๆ ในด้านสงเคราะห์ และสวัสดิการแก่ผู้สูงอายุด้วยกัน หรือกลุ่มอื่น ๆ เช่น เด็กหรือเยาวชน หรือ คนพิการ ผู้สูงอายุมีบทบาทเป็นผู้นำชุมชน เป็นผู้ถ่ายทอดความรู้ การให้คำแนะนำ และเป็นທີ່ปรึกษาในเรื่องราวต่าง ๆ ในสังคม นอกจากนั้นยังเป็นผู้ให้คำปรึกษาในการประกอบอาชีพแก่ผู้สนใจในชุมชนและเป็นທີ່ปรึกษาในการจัดการงานพิธีต่าง ๆ

5. ทฤษฎีความทันสมัย (Modernization Theory) จากการศึกษาผู้สูงอายุทางสังคม และวัฒนธรรมของคาวกิลล์ (Cowgill, 1972) สนใจที่จะอธิบายการเปลี่ยนแปลงของสังคมและวัฒนธรรมอันเกิดจากการเติบโตของ อุตสาหกรรมและเทคโนโลยี แนวคิดเชิงทฤษฎีนี้ คาวกิลล์ได้สรุปเป็นข้อเสนอไว้ 2 ประเด็นคือ ประเด็นหนึ่งปรากฏการณ์ทั่วไปเกี่ยวกับผู้สูงอายุในทุกสังคม 8 ประการคือ 1) ผู้สูงอายุเป็นประชากรกลุ่มน้อยในประชากรทั้งหมด 2) ในกลุ่มประชากรสูงอายุจะมีสตรีมากกว่าบุรุษ 3) สตรีหมายถึงเป็นกลุ่มประชากรที่มีสัดส่วนสูงในกลุ่มผู้สูงอายุ 4) ในทุกสังคม บุคคลที่ถูกจัดว่าเป็นผู้สูงอายุจะได้รับการปฏิบัติทางสังคมแตกต่างจากบุคคลอื่น 5) ผู้สูงอายุมักเป็นผู้มีบทบาทในด้านการให้คำปรึกษาหรือควบคุมการดำเนินงานที่ใช้กำลังแต่น้อยแต่มีสนใจอยู่กับเรื่องกลุ่มมากกว่าการผลิตทางเศรษฐกิจ 6) ในทุกสังคมผู้สูงอายุจะมีบทบาทเป็นผู้นำทางการเมือง การยุติธรรมและกิจกรรมทางด้านพลเรือนต่างๆ 7) ในทุกสังคม จารีตหรือกฎศีลธรรม เป็นตัวกำหนดความรับผิดชอบร่วมกันบางประการระหว่างผู้สูงอายุและบุตรของตนซึ่งเป็นผู้ใหญ่แล้ว 8) ในทุกสังคมเห็นคุณค่าของชีวิตและแสวงหามาตรการในการทำให้ชีวิตยืนยาวแม้จะเป็นชีวิตในวัยสูงอายุก็ตาม และประเด็นที่สองข้อเสนอที่เป็นปรากฏการณ์ที่ผันแปรระหว่างสังคมที่ต่างกัน

6. ทฤษฎีการแยกตนเอง (Disengagement Theory) ทฤษฎีนี้ปรากฏครั้งแรกในหนังสือชื่อ “growing old” ของ Elaine Cumming และ William Henry ในปี ค.ศ. 1961 ซึ่งกล่าวว่า เป็นเรื่องธรรมดา และหลีกเลี่ยงไม่ได้ที่ผู้สูงอายุจะต้องลดกิจกรรมของตนเองและบทบาททางสังคม เมื่อตนเข้าสู่วัยสูงอายุ ผู้สูงอายุพยายามจะหลีกเลี่ยงหนีความกดดัน และความตึงเครียดโดยการถอนตัว (withdrawal) ออกจากสังคม ซึ่งเป็นผลจากการรู้สึกว่าคุณสมบัติความสามารถลดลง นอกจากนี้ นักทฤษฎีการแยกตนเองเชื่อว่า การที่ผู้สูงอายุไม่เกี่ยวข้องกับกิจกรรมและบทบาททางสังคมนั้น เป็นการถอนสถานภาพและบทบาทของตนเอง ให้แก่หนุ่มสาวหรือคนที่จะมีบทบาทหน้าที่ได้ดีกว่า ทั้งนี้เพราะความต้องการสูงสุดของสังคม คือต้องการทักษะและแรงงานใหม่มากกว่าการได้จากผู้สูงอายุ ผู้สูงอายุที่มีอายุ 70 ปี ขึ้นไป จะคุ้นเคยต่อการไม่เกี่ยวข้องกับสังคม หลังจากที่คุณรู้สึกว่า กระวนกระวาย วิตกกังวลและมีความบิบบั่นในช่วงต้น ๆ ในที่สุดผู้สูงอายุจะยอมรับสภาพใหม่คือการไม่เกี่ยวข้องกับสภาพแวดล้อมต่าง ๆ

บทสรุป (Conclusion)

บทความนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อให้เข้าใจเกี่ยวกับภาพสังคมผู้สูงอายุไทยในอนาคต และได้บอกถึงความหมายเกี่ยวกับผู้สูงอายุทำไมจึงเกิดสังคมผู้สูงอายุ ผลกระทบของสังคมผู้สูงอายุต่อเศรษฐกิจของประเทศไทยการบริการและสวัสดิการผู้สูงอายุพร้อมทั้งนำแนวคิดทฤษฎีทางสังคมศาสตร์หรือสังคมวิทยา มาเชื่อมโยงกับปัญหาสังคมผู้สูงอายุการทำความเข้าใจทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับความสูงอายุเป็นการศึกษาและทบทวนถึงแนวคิดกรอบทางความคิดเพื่อให้เกิดการชี้นำไปสู่การดูแลสุขภาพการปฏิบัติการช่วยเหลือการสนับสนุนให้กำลังเพื่อให้ผู้สูงอายุสามารถปรับตัวเองให้ดำรงอยู่ในชีวิตประจำวันได้ความสามารถและข้อจำกัดของผู้สูงอายุจะช่วยให้ผู้ดูแลและครอบครัวตลอดจนการจัดบริการสุขภาพสวัสดิภาพและความเสมอภาคในสังคมต่อผู้สูงอายุได้อย่างครอบคลุมทุกมิติไม่ว่าจะเป็นด้านชีวภาพจิตใจ สังคมและบุคลิกภาพที่เป็นลักษณะเฉพาะของวัยนี้ที่แตกต่างจากวัยอื่นอันเป็นช่องว่างระหว่างวัย ดังนั้น การประยุกต์ใช้หลักการในแต่ละทฤษฎีที่ว่าด้วย ความสูงอายุจะเป็นเครื่องมืออันสำคัญในการวางแผนส่งเสริมฟื้นฟูสุขภาพของผู้สูงอายุให้เหมาะสมต่อไปเพราะการแสดงออกถึงความอบอุ่นและความยกย่องผู้สูงอายุเป็นสิ่งที่จำเป็นอย่างยิ่งในการพัฒนาทางด้านจิตใจทั้งยังก่อให้เกิดความมั่นใจและความรู้สึกต่อคุณค่าในตนเองของผู้สูงอายุเป็นที่ยอมรับของผู้อื่นเป็นสิ่งที่ทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องจะต้องให้ความสำคัญต่อผู้สูงอายุในฐานะเป็นบุคคลๆ หนึ่งสอดคล้องตามแนวทางการส่งเสริมสุขภาพจิตสุขภาพกายและการอยู่ร่วมกันของประชากรผู้สูงอายุกับบุคคลในวัยที่แตกต่างในสังคมได้อย่างมีความสุข

เอกสารอ้างอิง (References)

- เกื้อ วงศ์บุญสิน. (2559). “ชนชาลารับมือสังคมสูงวัย”. **ประชาคมวิจัย**. 22 (127): 25-26.
- ทวีชัย เชษฐเนิน และปิยธิดา คูหิรัญรัตน์. (2554). “ความอยู่ดีมีสุขและปัจจัยที่เกี่ยวข้องของผู้สูงอายุที่เป็นสมาชิกสมาคมข้าราชการบำนาญและผู้สูงอายุ จังหวัดขอนแก่น”. **Srinagarind Medical Journal**. 26: 190 -194.
- ภูริชญา เทพศิริ. (2555). **คุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุในตำบลทองหลาง อำเภอบ้านนา จังหวัดนครนายก**. วิทยานิพนธ์ปริญญารัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต คณะศิลปศาสตรมหาวิทยาลัยเกริก.
- วิทยา ธรรมเจริญ. (2555). **อิทธิพลของปัจจัยภายนอกและปัจจัยภายในที่มีต่อความสุขของผู้สูงอายุ**. วิทยาสตรมหาบัณฑิต (สถิติประยุกต์) สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร.
- ศุภเจตน์ จันทรสาสน. (2554). **ความอยู่ดีมีสุขเชิงเศรษฐกิจของผู้สูงอายุในประเทศไทย**. การประชุมวิชาการของสมาคมสถาบันอุดมศึกษาเอกชนแห่งประเทศไทย เรื่อง “นวัตกรรมอุดมศึกษา: ญแจสู่การพัฒนาที่ยั่งยืน” กรุงเทพฯ: สมาคมสถาบันอุดมศึกษาเอกชนแห่งประเทศไทยสำนักงานสถิติแห่งชาติ. (2550). การสำรวจประชากรสูงอายุ พ.ศ. 2550. กรุงเทพฯ: สำนักงานสถิติแห่งชาติ.

- สุรเดช สำราญจิตต์. (2550). **วิถีชีวิตของผู้สูงอายุเขตเมืองภาคกลางในประเทศไทย**. ปรัชญาดุษฎีบัณฑิต (สังคมวิทยา) บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยรามคำแหง.
- อนันต์ ภาวสุทธิไพศิฐ. (2559). “ครอบครัวในชนบทเมื่อคนเกิดน้อย อายุยืนและอพยพ”. **ประชาคมวิจัย**. 22 (127): 4.
- Baran, J. Stanley & Davis, D.K. (2009). **Mass Communication Theory: Foundations, Ferment, and Future**. 5th ed. Boston, MA: Wadsworth Cengage Learning.
- Cowgill, DO. and Holmes, LD. (1972). **Aging and Modernization**. New York: Appleton Century Crofts.
- Littlejohn, S. & Foss, K. (2010). **Theories of Human Communication**. 10th Ed. Belmont, CA: Thomson/Wadsworth.
- McQuail, D. (2005). **McQuail's Mass Communication Theory**. 5th ed. Thousand Oaks, CA: Sage Publications.

Translated Thai References

- Chantasarn, S. (2011). **Economic well-being of the elderly in Thailand**. Conference of the Association of Private Higher Education Institutions of Thailand on "Higher Education Innovation: Key to Sustainable Development" Bangkok: Association of Private Higher Education Institutions, National Statistical Office (2007). **The elderly population survey, 2007**. Bangkok: National Statistical Office.
- Chesoongneon, T. and Kuhirunrat, P. (2011). "Living Well and Related Factors of the Elderly Member of the Association of Pensioners and the Elderly in Khon Kaen Province". **Srinagarind Medical Journal**. 26: 190 -194.
- Pawasuthapisit, A. (2016). "Rural families when people are born less. Longevity and immigration". **Research Community**. 22 (127): 4.
- Samranjit, S. (2007). **The lifestyle of the elderly in central Thailand**. Doctoral Desertation of Sociology, Graduate School, Ramkhamhaeng university.
- Thammacharoen, W. (2012). **Influence of external factors and internal factors on the happiness of the elderly**. Master Thesis of Science (Applied Statistics), National Institute of Development Administration.
- Thepsiri, P. (2012). **Quality of Life of the Elderly in Banna District. Nakhonnayok Province**. Master Thesis of Public Administration, Faculty of Liberal Arts, Krirk University.

Wongboonsin, K. (2016). "Social Platform for Aging Society. **Community Research**. 22 (127): 25-26.